

**ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของ
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)
เกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าอาวาสวัด**
**Issues in the Enforcement of Assets and Liabilities Declaration Laws by
the National Anti-Corruption Commission (NACC):
A Case Study of Temple Abbots**

นุรัสกร พงษ์ปรีชา^{1*} และมงคล เทียนประเทืองชัย²
Nurassakorn Pongprecha^{1*} and Mongkol Thianprathuangchai²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด วิเคราะห์ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากลไกการตรวจสอบทรัพย์สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดให้สอดคล้องกับหลักความโปร่งใสและธรรมาภิบาล ผลการศึกษาพบว่า ตำแหน่ง "เจ้าอาวาส" เป็นทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และบรรพชิตในพระธรรมวินัย ส่งผลให้การบังคับใช้มาตรการยื่นบัญชีทรัพย์สินเกิดความลักลั่นในทางปฏิบัติ และปัจจุบันยังปรากฏช่องว่างทางนิติบัญญัติ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติในระดับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 (มาตรา 102 และ 103) ที่ระบุตำแหน่งเจ้าอาวาสไว้เป็นการเฉพาะ สถานะที่ปราศจากฐานอำนาจทางกฎหมายที่ชัดเจนนี้ถือเป็น "โอกาส" ตามทฤษฎีคอร์รัปชันที่อาจนำไปสู่การขัดกันแห่งผลประโยชน์และการฟอกเงินผ่านองค์กรศาสนา ขณะที่การวิเคราะห์เปรียบเทียบใน 5 ประเทศ (ศรีลังกา ญี่ปุ่น ภูฏาน เกาหลีใต้ และจีน) พบว่าส่วนใหญ่ก้าวข้ามการตรวจสอบตัวบุคคลไปสู่การสร้าง ความโปร่งใสระดับสถาบัน (Institutional Transparency) การศึกษานี้จึงเสนอให้มีการแก้ไขมาตรา 102 เพื่อระบุตำแหน่งเจ้าอาวาสให้ชัดเจน โดยกำหนดเกณฑ์มูลค่าทรัพย์สินขั้นต่ำ (Threshold) และปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการรายงานรายบุคคลสู่การรายงานทางการเงินระดับองค์กรผ่านระบบบัญชีวัดอิเล็กทรอนิกส์ (E-Temple Financial Registry) เพื่อเปลี่ยนบทบาทของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จากผู้ควบคุมสู่การเป็นผู้ส่งเสริมความถูกต้อง (Compliance Facilitator) อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน เจ้าอาวาส คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

^{1*}คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Faculty of Law Rangsit University

E-mail : Nurassakorn.p64@rsu.ac.th

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Faculty of Law Rangsit University

E-mail : mongthian65@gmail.com

*Corresponding author

Abstract

This research aimed to examine the concepts, theories, and laws related to the submission of asset and liability accounts of monks in the position of temple abbot. It analyzed the law enforcement problems of the National Anti-Corruption Commission (NACC), compared them with foreign legal frameworks, and proposed appropriate guidelines for developing asset inspection mechanisms for temple abbots to align with the principles of transparency and good governance. The findings indicated that an abbot occupies a dual status as both an official performing legally prescribed administrative functions and a Buddhist monastic subject to the Dhamma and Vinaya. This dual status has resulted in practical inconsistencies in the enforcement of asset and liability declaration requirements. Furthermore, a legislative gap currently exists because the Organic Act on Anti-Corruption, B.E. 2561 (Sections 102 and 103), has not explicitly designated the position of abbot as a mandatory declarant. This absence of clear legal authority has constituted an "opportunity" according to Corruption Theory, potentially leading to conflicts of interest and money laundering within religious organizations. A comparative analysis of five countries (Sri Lanka, Japan, Bhutan, South Korea, and China) demonstrated that most have shifted from individual audits to Institutional Transparency. Consequently, this study proposes an amendment to Section 102 to clearly define the abbot's status, establishing a financial threshold and shifting from individual reporting to organizational financial reporting via an E-Temple Financial Registry. Such a paradigm shift would redefine the NACC's role from a mere regulator to a Compliance Facilitator, ensuring sustainable integrity in religious administration.

Keywords: Asset and Liability Disclosure, Abbot, National Anti-Corruption Commission (NACC)

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

วัดในสังคมไทยมิได้ดำรงสถานะเพียงศาสนสถานที่ได้รับการรับรองทางกฎหมาย (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชน แม้โดยนิตินัยประเทศไทยจะมิได้มีการบัญญัติศาสนาประจำชาติอย่างเป็นทางการ แต่โดยพฤตินัยประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรที่นับถือศาสนาพุทธสูงถึงร้อยละ 93.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, กองสถิติสังคม, 2563) พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ดังจะเห็นได้จากจำนวนศาสนสถานมากกว่า 40,000 แห่งทั่วประเทศ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2564) ซึ่งได้รับการทะนุบำรุงผ่านกลไกประชารัฐและศรัทธาของประชาชน ในเชิงโครงสร้างกฎหมาย วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่มีสิทธิและหน้าที่จำเพาะภายใต้วัตถุประสงค์ทางศาสนา โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 และ 37 บัญญัติให้ 'เจ้าอาวาส' ดำรงตำแหน่งเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั้งปวง ส่งผลให้ตำแหน่งเจ้าอาวาสมีสถานะเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจการบริหารจัดการ (Centralized Authority) ที่มีบทบาทชี้ขาด (Decisive Role) ทั้งในมิติการปกครองคณะสงฆ์และการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดเพื่อสาธารณประโยชน์

จากการที่เจ้าอาวาสมีอำนาจปกครองและบริหารจัดการศาสนสมบัติภายในวัดโดยเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้เจ้าอาวาสมีสถานะเป็น 'เจ้าพนักงาน' ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505, 2505) ซึ่งพึงถูกตรวจสอบการใช้อำนาจและสถานะทางบัญชีทรัพย์สินเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทั่วไป อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังคงมีช่องว่างทางกฎหมายที่ทำให้กระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินตาม มาตรา 102 และ 103

แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ไม่สามารถบังคับใช้กับเจ้าอาวาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจากศาสนสมบัติโดยตัวผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเอง ดังจะเห็นได้จาก คดีทุจริตสำคัญในรอบทศวรรษที่ผ่านมา มี 'เจ้าอาวาส' เป็นตัวการหลักในการกระทำความผิด อาทิ 'คดีเงินทองวัด' ที่เจ้าอาวาสหลายแห่งร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐยกยอกงบประมาณอุดหนุนวัด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3583/2565) 'คดียกยอกเงินวัดป่าธรรมคีรี' ที่อดีตเจ้าอาวาสยกยอกเงินทำบุญและชุกซ่อนทองคำมูลค่ารวมกว่า 300 ล้านบาท (คำพิพากษาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางคดีหมายเลขดำที่ อท 138/2566) และ 'คดียกยอกเงินวัดไร่ขิง' (พ.ศ. 2568) ซึ่งตรวจพบหลักฐานการโอนเงินจากบัญชีวัดเข้าบัญชีส่วนตัวของอดีตเจ้าอาวาสเพื่อใช้ในกิจการสุ่มเสี่ยงและเว็บพนันออนไลน์เป็นเงินกว่า 300 ล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568) รวมถึงคดีในลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นกับ อดีตเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ (สำนักข่าวอิศรา, 2567) และ อดีตเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567) พฤติการณ์เหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่า 'ตำแหน่งเจ้าอาวาส' คือจุดเปราะบางสำคัญที่ขาดการถ่วงดุลอำนาจและการตรวจสอบทรัพย์สินอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความลักลั่นในการบังคับใช้กฎหมายและบ่อนทำลายศรัทธาของสาธารณชนอย่างรุนแรง

มูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การกระทำความผิดของเจ้าอาวาสในคดีทุจริตต่าง ๆ มักเกิดจาก โครงสร้างการบริหารจัดการภายในวัดที่ขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับความคลุมเครือในการจำแนกประเภททรัพย์สินที่พระสงฆ์ได้มาในระหว่างดำรงตำแหน่ง (ณดา จันทรสม, 2555) ส่งผลให้เกิดโอกาสในการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบเพื่อเปลี่ยน 'ศาสนสมบัติ' ให้เป็น 'ทรัพย์สินส่วนตัว' โดยง่าย (อาทิตย์ แสงเงว และคณะ, 2562) นอกจากนี้ ค่านิยมในระบบอุปถัมภ์และการขาดความรู้ความเข้าใจในระเบียบการจัดทำบัญชีตามมาตรฐานสากล ยังเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการบริหารจัดการเงินวัดในลักษณะ 'บัญชีลับ' หรือบัญชีส่วนบุคคลซึ่งตรวจสอบได้ยาก (ณดา จันทรสม, 2555) พฤติการณ์การทุจริตเหล่านี้มิได้ส่งผลกระทบต่อเพียงแต่ความสูญเสียเชิงเศรษฐกิจต่อศาสนสถานเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิด วิกฤตศรัทธา (Crisis of Faith) อย่างรุนแรงในสังคมไทย ทำให้ภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศีลธรรมเสื่อมถอยลง (อาทิตย์ แสงเงว และคณะ, 2562) และส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงมิติการบังคับใช้กฎหมายที่ฝ่ายบ้านเมืองมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความล่าช้าและความไม่เท่าเทียมในการตรวจสอบ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงมิใช่เพียงเรื่องเงินทอง แต่คือการสั่นคลอนรากฐานความเชื่อถือที่ประชาชนมีต่อสถาบันศาสนาและกระบวนการยุติธรรมของรัฐในภาพรวม

จากปัญหาการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบและวิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้น การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพย์สินของพระสงฆ์ โดยเฉพาะกรณีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด เพื่อวางรากฐานทางวิชาการที่สอดคล้องกับทั้งทางโลกและทางธรรม รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อพิจารณาถึงต้นแบบและกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่เหมาะสมในการกำกับดูแลทรัพย์สินของศาสนจักรในระดับสากล จะนำไปสู่การวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคเชิงลึกในการบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ต่อการตรวจสอบเจ้าอาวาสวัดในปัจจุบัน ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่ แต่ยังมีข้อเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเรื่องการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย อันจะเป็นการปกป้องศาสนสมบัติและธำรงไว้ซึ่งความโปร่งใสของสถาบันพุทธศาสนาภายใต้หลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกลไกและมาตรการทางกฎหมายในการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

1.2.4 เพื่อเสนอแนวทางและมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษาเนื้อหาในมิติด้านหลักกฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยเฉพาะมาตรา 102 และมาตรา 103 ตลอดจนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และมติของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดหน้าที่การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการศึกษาเปรียบเทียบกลไกทางกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศศรีลังกา ประเทศญี่ปุ่น ประเทศภูฏาน สาธารณรัฐเกาหลีใต้ และสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและหลักการปกครองคณะสงฆ์ของประเทศไทยอย่างเหมาะสม

1.4 สมมติฐานการวิจัย

หากมีการศึกษากลไกทางกฎหมาย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส ร่วมกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบกลไกทางกฎหมายจากประเทศที่มีบริบททางศาสนาใกล้เคียงกัน ได้แก่ ประเทศศรีลังกา ประเทศญี่ปุ่น ประเทศภูฏาน สาธารณรัฐเกาหลีใต้ และสาธารณรัฐประชาชนจีน จะนำไปสู่การค้นพบข้อบกพร่องและอุปสรรคในการดำเนินงานของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) อันจะส่งผลให้สามารถเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการปรับปรุงกฎหมายให้มีประสิทธิภาพ มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ และสอดคล้องกับบริบททางสังคมและหลักการปกครองคณะสงฆ์ของประเทศไทย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ตำบกฎหมาย ตำรา หนังสือ รายงาน บทความวิจัย วารสารวิชาการทางนิติศาสตร์และพุทธศาสตร์ และดุษฎีนิพนธ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผ่านระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ด้วยวิธีดังนี้

2.2.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีและบทบัญญัติทางกฎหมาย

2.2.2 นิติวิธีเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Legal Method) เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของกลไกการยื่นบัญชีทรัพย์สินระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

2.2.3 การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis) เพื่อค้นหาช่องว่างทางกฎหมายและข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) กรณีพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส

2.3 การสรุปผลและข้อเสนอแนะ โดยนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและหลักการปกครองคณะสงฆ์ของประเทศไทย

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส

3.1.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในประเทศไทย

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการยืนยันบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส พบว่า เจตนารมณ์ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มุ่งเน้นการตรวจสอบผู้ใช้อำนาจรัฐตามแนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกลไกการถ่วงดุลและกักกันการใช้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มีความโปร่งใสและเป็นไปตามหลักนิติธรรม (The Rule of Law) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่บัญญัติให้บุคคลทุกระดับ ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปจนถึงเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมาย และอำนาจรัฐทั้งหมดต้องกระทำการอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด (ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, 2558) ซึ่งในบริบทของประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้วัดเป็น "นิติบุคคล" โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั้งปวง ส่งผลให้เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ "ศาสนสมบัติ" ของวัด ซึ่งมีลักษณะเป็นทรัพย์สินสาธารณะทางศาสนา ควบคู่ไปกับการดำรงสมณเพศ ซึ่งในบริบทนี้หมายถึงรวมถึงการที่พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในฐานะเจ้าพนักงานต้องยอมรับการตรวจสอบทรัพย์สินเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย แต่จากการศึกษาบทบัญญัติแห่งกฎหมาย พบว่า ปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกำหนดหน้าที่ให้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสต้องยืนยันบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) แม้ในอดีตจะเคยมีการใช้อำนาจของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 102 และมาตรา 103 ผ่านกฎหมายลำดับรองในการกำหนดตำแหน่งเจ้าอาวาสเพิ่มเติม แต่ประกาศฉบับปัจจุบันได้มีการถอดถอนพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสออกไปแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569) สภาวะสุญญากาศทางกฎหมายนี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการป้องกัน การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะที่มุ่งหมายแยกบทบาทส่วนตัวออกจากหน้าที่สาธารณะ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2024)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาคู่มือสร้างทางกฎหมายไทยปรากฏข้อเท็จจริงว่า สถานะของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสมีลักษณะทวิลักษณ์ (Dual Status) คือเป็นทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ได้รับแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่สาธารณะและการมอบหมายอำนาจทางปกครองซึ่งหมายถึงการที่รัฐมอบหมายภารกิจและอำนาจในทางปกครองให้แก่เอกชนหรือบุคคลธรรมดาเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม (LSD.Law, 2025) ในฐานะผู้แทน "นิติบุคคล" ของวัดที่มีหน้าที่บริหารจัดการศาสนสมบัติเพื่อประโยชน์สาธารณะ และในขณะเดียวกันก็ดำรงสถานะเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัย (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2546)

สภาวะทวิลักษณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความลักลั่นในทางปฏิบัติ เนื่องจากตามทฤษฎีสัญญาประชาคมที่มองว่าประชาชนยอมรับอำนาจรัฐเพื่อแลกกับการคุ้มครองและประโยชน์สาธารณะ (Cudd & Eftekhari, 2025) แม้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสจะมีหน้าที่รายงานความโปร่งใสแลกกับการสนับสนุนจากรัฐ โดยเฉพาะเมื่อต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีและกฎหมายการเงินการคลังในนามนิติบุคคล แต่โดยสภาพข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางสังคมสงฆ์ไทย "ลากสักการะส่วนบุคคล" และ "ศาสนสมบัติของวัด" มักมีการปะปนกันตามจารีตประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทาง นิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยาที่มุ่งเน้นความสำคัญของกฎหมายในฐานะกลไกทางสังคมที่ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และวัฒนธรรมของคนในสังคม (มานิตย์ กลางขอนแก่น และสมหวัง แก้วสุฟอง, 2564) กรณีนี้จึงถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ต้องเผชิญในปัจจุบัน เนื่องจากความคลุมเครือของเส้นแบ่งระหว่างสิทธิส่วนบุคคลตามจารีตกับหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน

3.1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการยืนยันบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในต่างประเทศ

ประเทศศรีลังกา ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติศาสนสมบัติฝ่ายพุทธจักร (Buddhist Temporalities Ordinance) กำหนดให้พระสังฆาธิการมีสถานะเป็น “ทรัสต์” (Trustee) หรือผู้รับมอบอำนาจจัดการทรัพย์สินสาธารณะ โดยมีหน้าที่จัดทำและนำเสนอรายงานสถานะทางการเงินต่อหน่วยงานกำกับดูแลเป็นรายปี พร้อมทั้งกำหนด

บทลงโทษทางอาญากรณีละเมิดหน้าที่จัดการทรัพย์สิน (Breach of Trust) มาตรการดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการสร้างระบบการตรวจสอบที่เข้มงวดและโปร่งใส แต่ยังสะท้อนถึงการนำกลไกทางนิติศาสตร์มาใช้กำกับจริยธรรมและการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาลอย่างเป็นรูปธรรม (*Buddhist Temporalities Ordinance*, 2004)

ประเทศภูฏาน ภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติองค์กรศาสนาแห่งภูฏาน (Religious Organizations Act of Bhutan) กำหนดให้องค์กรศาสนาต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานกำกับดูแลองค์กรศาสนา (Chhoehey Lhentshog หรือ CRO) ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบสถานะทางการเงินและที่มาของทรัพย์สินอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันการทุจริตและการฟอกเงิน โดยขอบเขตอำนาจการตรวจสอบดังกล่าวครอบคลุมไปถึงการตรวจสอบ 'ทรัพย์สินส่วนบุคคล' ของพระสงฆ์ในตำแหน่งปกครอง เพื่อสกัดกั้นการใช้สถานะทางศาสนาเป็นช่องทางในการถ่ายโอนสินทรัพย์ที่มีขอบด้วยกฎหมาย มาตรการนี้สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการมาตรการทางความมั่นคงทางการเงินเข้ากับระบบการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อรักษาความสะอาดบริสุทธิ์ของสถาบันศาสนาในภาพรวม (*Religious Organizations Act of Bhutan*, 2007)

ประเทศญี่ปุ่น โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายนิติบุคคลศาสนา (Religious Corporations Act) การบริหารจัดการทรัพย์สินขององค์กรศาสนาถูกกำหนดมีความโปร่งใสต่อสาธารณชนทัดเทียมกับองค์กรประเภทอื่นในสังคม โดยมีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาปรับใช้ผ่านการรายงานภาษีอิเล็กทรอนิกส์ (E-Tax) เพื่อให้ประชาชนและผู้บริจาคสามารถเข้าถึงและตรวจสอบบัญชีงบประมาณได้อย่างเปิดเผย เพื่อแลกกับสิทธิประโยชน์ทางภาษีและการคุ้มครองจากรัฐภายใต้หลักธรรมาภิบาลองค์กร ทั้งนี้หน่วยงานกำกับดูแลจะใช้อำนาจเข้าตรวจสอบเชิงลึกเฉพาะเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยเท่านั้น แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสมดุลระหว่างเสรีภาพทางศาสนากับหลักความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเป็นระบบ (*Religious Corporations Act*, 1951)

สาธารณรัฐเกาหลีใต้ มีกลไกบังคับผ่าน กฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการงบประมาณอุดหนุน (Act on the Management of Subsidies) กำหนดให้องค์กรศาสนาที่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐต้องเปลี่ยนสถานะเป็น "หน่วยรับตรวจ" ที่ต้องเข้าสู่ระบบการตรวจสอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (External Audit) รวมถึงการจัดทำรายงานการเงินผ่านระบบบัญชีดิจิทัลกลางที่เรียกว่า ระบบดีเบรน (dBrain) เพื่อเชื่อมโยงการรับเงินสาธารณะเข้ากับหน้าที่ในการรายงานภาษีและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน กลไกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการยกระดับมาตรฐานความโปร่งใสและหลักธรรมาภิบาลในการใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม (*Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission*, 2020)

สาธารณรัฐประชาชนจีน การกำกับดูแลทรัพย์สินของบุคลากรทางศาสนาตั้งอยู่บนทฤษฎีการพิจารณาจาก "เนื้อหาของอำนาจเหนือรูปแบบสถานะ" (Substance over Form) โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายการตรวจสอบแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (Supervision Law of the People's Republic of China) ซึ่งให้อำนาจคณะกรรมการตรวจสอบแห่งชาติ (National Supervision Commission - NSC) เข้าตรวจสอบบุคคลใดก็ตามที่มีพฤติกรรมในลักษณะ "ใช้อำนาจบริหารจัดการทรัพย์สินสาธารณะ" (Public Duty) โดยก้าวข้ามข้อจำกัดด้านสถานะทางศาสนาหรือตำแหน่งบริหารในองค์กรเอกชน กลไกนี้มุ่งเน้นที่การตรวจสอบเนื้อหาของการปฏิบัติหน้าที่จริงมากกว่ารูปแบบสถานะบุคคลเพื่อปิดช่องว่างในการทุจริต ผ่านอำนาจการกำกับตรวจสอบสวน (Liuzhi) และการบูรณาการอำนาจตรวจสอบ ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามในการขยายขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายอาญาฐานความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ให้ครอบคลุมถึงผู้ดูแลทรัพย์สินของสังคมในทุกภาคส่วน (*Supervision Law of the People's Republic of China*, 2018)

3.2 กลไกและมาตรการทางกฎหมายในการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษาเชิงลึกในกลุ่มประเทศเปรียบเทียบ ปรากฏประเด็นสำคัญที่นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบร่วมกับสภาพการณ์ในประเทศไทยได้ 3 ประการ ดังนี้:

3.2.1 หน้าที่ในการเปิดเผยและหลักความโปร่งใสทางบัญชี (Duty of Disclosure) กรณีของประเทศศรีลังกา ภูฏาน และญี่ปุ่น พบว่ามีการบัญญัติกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด เพื่อกำกับดูแลองค์กรทางศาสนา ประเทศศรีลังกา กำหนดให้ผู้ปกครองวัดมีหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดทำและนำเสนอรายงานสถานะทางการเงินต่อหน่วยงานกำกับดูแลเป็นรายปี พร้อมทั้งกำหนดโทษทางอาญากรณีละเมิดหน้าที่ความไว้วางใจ (*Buddhist Temporalities Ordinance*, 2004) สำหรับประเทศภูฏาน กำหนดมาตรการเชิงรุกผ่านหน่วยงานกำกับดูแลที่มีอำนาจตรวจสอบครอบคลุมถึงทรัพย์สินส่วนบุคคลเพื่อป้องกันการฟอกเงินและการทุจริต (*Religious Organizations Act of Bhutan*, 2007) ขณะที่ประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้นิติบุคคลด้านศาสนาต้องเปิดเผยบัญชีทรัพย์สินต่อสาธารณะหรือหน่วยงานอิสระอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับต่างประเทศ ส่งผลให้ความโปร่งใสทางบัญชีของวัดในไทยขึ้นอยู่กับดุลพินิจส่วนบุคคลของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นหลัก

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย พบว่าขาดความชัดเจนทางกฎหมายเกี่ยวกับหน้าที่ดังกล่าว แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะกำหนดหน้าที่พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในการดูแลศาสนสมบัติ แต่ยังคงขาดบทบัญญัติในระดับพระราชบัญญัติที่บังคับให้ต้องเปิดเผยบัญชีทรัพย์สินต่อสาธารณะหรือหน่วยงานอิสระอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับต่างประเทศ ส่งผลให้ความโปร่งใสทางบัญชีของวัดในไทยขึ้นอยู่กับดุลพินิจส่วนบุคคลของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นหลัก

3.2.2 ความชอบธรรมในการตรวจสอบจากการรับเงินอุดหนุนรัฐ (State Funding & Audit) กรณีของสาธารณรัฐเกาหลีใต้ มีรายละเอียดการดำเนินการทางกฎหมายที่เข้มงวดผ่านกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการงบประมาณอุดหนุน (Act on the Management of Subsidies) ซึ่งกำหนดให้องค์กรศาสนาที่รับเงินสนับสนุนจากรัฐต้องเข้าสู่ระบบการตรวจสอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (External Audit) หากได้รับเงินอุดหนุนเกินเกณฑ์ที่กำหนด โดยเปลี่ยนสถานะของวัดให้กลายเป็น "หน่วยรับตรวจ" ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายการเงินการคลังอย่างเคร่งครัด รวมถึงการบังคับใช้ระบบการคืนเงินอุดหนุนและมาตรการลงโทษทางอาญาหากพบการใช้เงินผิดวัตถุประสงค์หรือการรายงานเท็จผ่านระบบบัญชีดิจิทัลกลาง (dBrain) มาตรการนี้ช่วยสร้างมาตรฐานความโปร่งใสที่เชื่อมโยงการรับเงินสาธารณะเข้ากับหน้าที่ในการรายงานภาษีและการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินต่อสาธารณะ เพื่อป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์และรักษาหลักธรรมาภิบาลในการใช้ทรัพยากรของรัฐ (*Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission*, 2020)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย บริบทของไทยมีการถวาย "เงินนิตยภัต" ซึ่งเป็นเงินงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรถวายแก่พระภิกษุและสามเณรที่มีสมณศักดิ์เป็นประจำทุกเดือน ควบคู่ไปกับการถวายเงินอุดหนุนบูรณปฏิสังขรณ์วัด ซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดินเช่นเดียวกัน แต่กลไกของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในปัจจุบันกลับประสบปัญหาในการเข้าตรวจสอบ เนื่องจากสถานะทางธรรมวินัยของพระสงฆ์มักถูกนำมาเป็นข้ออ้างในการลดทอนความเข้มงวดของการตรวจสอบทางการเงิน ทำให้มาตรการทางงบประมาณของไทยยังไม่สามารถนำไปสู่การเพิ่มอำนาจการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพได้เท่ากับโมเดลของเกาหลีใต้

3.2.3 การตีความสถานะบุคคลจากอำนาจบริหารจัดการ (Substance over Form) กรณีของ สาธารณรัฐประชาชนจีน ใช้หลักการพิจารณาที่ "เนื้อหาของอำนาจ" (Substance over Form) ผ่านกฎหมายการตรวจสอบ (Supervision Law) เพื่อให้อำนาจคณะกรรมการตรวจสอบแห่งชาติ (NSC) เข้าตรวจสอบบุคคลที่ "ใช้อำนาจบริหารจัดการทรัพย์สินสาธารณะ" โดยไม่ติดกรอบสถานะทางศาสนาหรือตำแหน่งบริหารในองค์กรเอกชน ผ่านกลไกการบูรณาการอำนาจตรวจสอบและการกักตัวสอบสวน ซึ่งมุ่งเน้นที่เนื้อหาการปฏิบัติหน้าที่จริง (Public Duty) มากกว่ารูปแบบสถานะบุคคล เพื่อปิดช่องว่างในการทุจริตและบังคับใช้กฎหมายอาญารฐานความผิดต่อหน้าที่ได้อย่างครอบคลุม (*Supervision Law of the People's Republic of China*, 2018)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย ประเทศไทยยังคงติดอยู่กับ "รูปแบบ" (Form) โดยพยายามนิยามเจ้าอาวาสให้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐเพียงเพื่อจะบังคับย่นบัญชีทรัพย์สินรายบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดการต่อต้านเชิงโครงสร้างต่างจากโมเดลของจีนที่เน้นตรวจสอบที่ "การใช้อำนาจจัดการทรัพย์สิน" เป็นหลัก ซึ่งหากไทยนำหลักการนี้มาปรับใช้

จะช่วยสนับสนุนข้อเสนอของงานวิจัยในการขยายขอบเขตการตรวจสอบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ให้ครอบคลุมถึงบทบาทหน้าที่บริหารของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสได้อย่างมีความชอบธรรมทางกฎหมายมากขึ้น

3.3 ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

จากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าอาวาสวัด ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ปรากฏข้อค้นพบสำคัญซึ่งสามารถจำแนกปัญหาออกเป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

3.3.1 ปัญหาด้านโครงสร้างและนิยามทางกฎหมาย (Legal Structure and Definition) พบว่า ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญที่สุดคือ การขาดความชัดเจนในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งมีได้มีการระบุสถานะของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในฐานะตำแหน่งที่ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินเป็นการเฉพาะ แม้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะกำหนดให้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นเจ้าพนักงาน แต่ในทางกฎหมายหน้าที่การยื่นบัญชีกลับถูกกำหนดผ่าน "ประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)" ซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรอง และปัจจุบันได้ถูกยกเลิกแล้ว (*ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าพนักงานของรัฐต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พ.ศ. 2561, 2561*)

สภาวะดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนแห่งกฎหมาย (Legal Uncertainty) ในการตีความนิยามและขอบเขตของประเภททรัพย์สินที่เหมาะสมกับสมณเพศ โดยเฉพาะการจำแนกระหว่าง "ลาภสักการะส่วนบุคคล" ที่ได้มาโดยเสนหาตามจารีตพุทธจักร กับ "ศาสนสมบัติ" ของวัดในฐานะนิติบุคคล ความคลุมเครือที่ปรากฏทั้งในระดับนิยามและระดับสถานะตำแหน่งนี้ ส่งผลให้เกิดสภาวะสุญญากาศทางกฎหมายที่หากพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสตีความผิดพลาด อาจนำไปสู่ความเสี่ยงในการถูกกล่าวหาว่าจงใจยื่นบัญชีอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงได้

3.3.2 ปัญหาด้านปฏิบัติการและศักยภาพทางการบริหาร (Operational and Administrative Capacity) ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบบัญชีสมัยใหม่และเกณฑ์มาตรฐานการตรวจสอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) อีกทั้งยังประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรสนับสนุนที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น ไวยาวัจกรที่มีความรู้ด้านบัญชีและการเงิน (Financial Literacy) ส่งผลให้การจัดทำเอกสารประกอบการยื่นบัญชีทรัพย์สินตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ ความบกพร่องในมิตินี้ส่งผลให้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสมีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดทางกฎหมายโดยมิได้มีเจตนาทุจริต (Technical Error) แต่เกิดจากข้อจำกัดด้านความสามารถในการบริหารจัดการเชิงธุรการ (อาทิพย์ แสงแฉก และคณะ, 2562)

3.3.3 ปัญหาเชิงบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมาย (Integrative and Enforcement Challenges) พบข้อขัดข้องในเชิงนโยบายจากการขาดการบูรณาการข้อมูลและระบบการทำงานระหว่างสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลโดยตรง การทำงานในลักษณะต่างคนต่างทำ (Silo Working) ส่งผลให้รัฐไม่สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลทางการเงินและบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่แท้จริงของวัดได้ครอบคลุมทุกมิติ อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งคือการที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และมหาเถรสมาคม (มส.) ยังไม่ได้ทำหน้าที่เป็น "ผู้ดูแลฐานข้อมูลต้นทาง" (Data Provider) อย่างเต็มรูปแบบ ผ่านการออกระเบียบให้วัดทั่วประเทศจัดทำบัญชีภายใต้มาตรฐานเดียวกันเพื่อให้สามารถส่งต่อข้อมูลเชิงลึกเข้าสู่ระบบตรวจสอบของ ป.ป.ช. ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหานี้ทำให้มาตรการตรวจสอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) กลายเป็นเพียงการตรวจสอบเอกสารที่ยึดตามรูปการ แต่ไม่สามารถตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อเท็จจริงเชิงลึกในพื้นที่ได้ ซึ่งเป็นจุดเปราะบางที่อาจนำไปสู่การเกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติที่มีมูลค่าสูงได้อย่าง

3.4 แนวทางและมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

จากการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยพบแนวทางในการพัฒนากลไกและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการตรวจสอบควบคู่ไปกับการธำรงไว้ซึ่งศาสนจักรอย่างสมดุล โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการทางกฎหมาย 3 ประการ ดังนี้

3.4.1 การกำหนดเกณฑ์มูลค่าทรัพย์สินเพื่อการตรวจสอบเชิงยุทธศาสตร์ (Threshold-Based Application) จากการศึกษากฎหมายการตรวจสอบ (Supervision Law) ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่มุ่งเน้น “เนื้อหาของอำนาจ” ในการจัดการทรัพย์สินส่วนรวมเป็นสำคัญ (*Supervision Law of the People's Republic of China*, 2018) สามารถนำมาปรับใช้โดยการปรับปรุงประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยอาศัยหลักความคุ้มค่าและประสิทธิภาพเชิงบริหารจัดการ ด้วยการกำหนด เกณฑ์ขึ้นต่ำของมูลค่าศาสนสมบัติหรือรายได้หมุนเวียนของวัด (Financial Threshold) ในการระบุให้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสที่ต้องเข้าข่ายยื่นบัญชีทรัพย์สิน โดยมุ่งเน้นเฉพาะวัดขนาดใหญ่หรือวัดที่มีการบริหารจัดการทรัพย์สินมูลค่าสูงที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดทุจริตเชิงโครงสร้าง มาตรการนี้จะช่วยลดภาระทางธุรการที่เกินความจำเป็น (Regulatory Burden) ของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในวัดขนาดเล็กทั่วประเทศ และช่วยให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สามารถมุ่งเน้นทรัพยากรการตรวจสอบไปยังกลุ่มเป้าหมายที่มีความเสี่ยงสูงได้อย่างมีนัยสำคัญ

3.4.2 การปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการรายงานรายบุคคลสู่การรายงานระดับองค์กร (Shift from Individual to Organizational Reporting) จากการศึกษากฎหมายนิติบุคคลศาสนาของประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ที่กำหนดให้ศาสนสถานต้องจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและงบแสดงฐานะทางการเงินในนามนิติบุคคลเพื่อแยกทรัพย์สินส่วนตัวออกจากศาสนสมบัติอย่างเด็ดขาด (*Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission*, 2020; *Religious Corporations Act*, 1951) สอดคล้องกับหลักการในประเทศศรีลังกาและภูฏานที่วางสถานะเจ้าอาวาสเป็น “ผู้แทนหรือทรัสต์” (Trustee) ที่มีหน้าที่ รายงานการจัดการทรัพย์สินต่อรัฐ (*Buddhist Temporalities Ordinance*, 2004; *Religious Organizations Act of Bhutan*, 2007) สามารถนำมาปรับใช้เพื่อลดปัญหาความลักลั่นระหว่างสถานะบรรพชิตและพนักงานเจ้าหน้าที่ เสนอให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการตรวจสอบจาก “การยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินรายบุคคล” ไปสู่ “การรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่ายและฐานะทางการเงินของวัดในฐานะนิติบุคคล” โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนดให้พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั้งปวง การรายงานในรูปแบบงบการเงินนิติบุคคลศาสนาจะช่วยจำแนกทรัพย์สินส่วนตนออกจากศาสนสมบัติได้อย่างชัดเจนตามหลักการบัญชีสากล และเป็นการตรวจสอบความโปร่งใสในจุดที่เกิดความเสี่ยงต่อการขัดกันแห่งผลประโยชน์มากที่สุด แทนการมุ่งตรวจสอบลากสีकर्การส่วนบุคคลซึ่งเป็นประเด็นอ่อนไหวทางจารีตประเพณี

3.4.3 การขับเคลื่อนระบบบัญชีวัดอิเล็กทรอนิกส์เพื่อความโปร่งใสเชิงประจักษ์ (Digital Accounting and Compliance Ecosystem) จากการศึกษาการกำกับดูแลเชิงดิจิทัลในสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ใช้ระบบฐานข้อมูลกลางตรวจสอบเส้นทางการเงินองค์กรศาสนา (*Supervision Law of the People's Republic of China*, 2018) และระบบการรายงานภาษีอิเล็กทรอนิกส์สำหรับนิติบุคคลศาสนาในเกาหลีใต้และญี่ปุ่น ซึ่งมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานรัฐเพื่อลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ (*Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission*, 2020; *Religious Corporations Act*, 1951) รัฐสามารถนำมาปรับใช้โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรบูรณาการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในการพัฒนาระบบ บัญชีอิเล็กทรอนิกส์สำหรับวัด (Digital Accounting for Temples) ที่ออกแบบมาให้สอดคล้องกับระเบียบมหาเถรสมาคมและประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เพื่อให้การจำแนก

ประภทพริยสินและที่มาของรายได้ (เช่น เงินอุดหนุนรัฐ, เงินบริจาคที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ) มีความชัดเจนตั้งแต่ระบบต้นน้ำ มาตรการนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยลดความเสี่ยงต่อความผิดพลาดทางกฎหมายโดยมิได้มีเจตนาของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส แต่ยังเป็นกรสร้างฐานข้อมูลกลาง (Centralized Data) ที่เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างระบบนิเวศแห่งความโปร่งใส (Transparency Ecosystem) ที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและเจตนารมณ์ของกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างยั่งยืน

4. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เกี่ยวกับการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าอาวาสวัด ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลเพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อการวิจัย ดังนี้:

4.1 วิฤตการณ์ทางสถานะภายใต้สภาวะทวิลักษณ์และขัดจำกัดอำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)

ผลการศึกษาที่พบว่าพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสมี สถานะทวิลักษณ์ (Dual Status) สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในการบังคับใช้ หลักนิติธรรม (The Rule of Law) กับองค์ศาสนา ภายใต้บริบทของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 45 ที่กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็น "เจ้าพนักงาน" ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งต้องระวางโทษตามมาตรา 147 ถึง 166 ฐานความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ และความรับผิดชอบทางอาญาจากการจงใจไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินหรือยื่นเท็จตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 167 อภิปรายได้ว่า แม้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จะพยายามใช้มาตรการยื่นบัญชีทรัพย์สินที่เป็น "มาตรฐานเดียว" (Standardization) แบบข้าราชการพลเรือน แต่การที่พระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสมี "ระบอบจริยธรรมสงฆ์" กำกับอยู่ซ้อนอีกชั้นหนึ่ง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ขาดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติตามแนวคิดนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (มานิตย์ กลางขอนแก่น และสมหวัง แก้วสุพอง, 2564) เนื่องจากการใช้อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในการตรวจสอบ "ลาสิกการะ" ปะทะกับจารีตประเพณีอย่างรุนแรง ส่งผลให้เจตนารมณ์ในการป้องกัน การขัดกันแห่งผลประโยชน์ (OECD, 2024) กลายเป็นเพียงภาระทางธุรการที่สร้างแรงต้านเชิงโครงสร้างมากกว่าการป้องกันทุจริตได้จริง

4.2 การเปลี่ยนผ่านกระบวนการทัศน์ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จาก "การตรวจสอบตัวบุคคล" สู่ "ธรรมาภิบาลองค์กร"

ประเด็นสำคัญที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ควรพิจารณาจากผลการศึกษาเปรียบเทียบคือ การก้าวข้ามโมเดลที่จำกัดอยู่กับอัตลักษณ์บุคคล (Individual-Based) ซึ่งสวนทางกับประเทศกลุ่มเป้าหมายอย่างญี่ปุ่นและสาธารณรัฐเกาหลีใต้ที่เน้น ความโปร่งใสระดับสถาบัน (Institutional Transparency) (Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission, 2020; Religious Corporations Act, 1951) ประเด็นนี้อภิปรายได้ว่าคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ควรพิจารณาเนื้อหาของการใช้อำนาจจัดการศาสนสมบัติเป็นสำคัญ แทนการมุ่งเน้นตรวจสอบทรัพย์สินส่วนตัวของพระสงฆ์ นอกจากนี้ การตรวจสอบในระดับองค์กรควรก้าวข้ามตัวบุคคลไปสู่การกำกับดูแลกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจร่วมจัดการทรัพย์สิน (Proxy Governance) เช่น กรรมการวัด มัคทายก หรือ ไวยาวัจกร เนื่องจากข้อเท็จจริงปรากฏพฤติการณ์การถือครองศาสนสมบัติผ่านบัญชีชื่อบุคคลเพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบ การขยายขอบเขตการพิจารณาตามหลัก "เนื้อหาของอำนาจ" (Substance over Form) ให้ครอบคลุมถึงเครือข่ายผู้จัดการทรัพย์สินเหล่านี้ จะช่วยป้องกันการแปรสภาพศาสนสมบัติเป็นทรัพย์สินส่วนตัวได้อย่างเบ็ดเสร็จ และสอดคล้องกับพฤติการณ์ทุจริตในปัจจุบัน โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 126 และ 127 ว่าด้วยการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและ

ประโยชน์ส่วนรวม ประกอบกับมาตรา 172 ซึ่งกำหนดโทษอาญาแก่เจ้าพนักงานที่ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์มิชอบ หากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เปลี่ยนบทบาทมาวางรากฐาน "ธรรมาภิบาลวัด" ในรูปแบบการรายงานบัญชีนิติบุคคล ที่เชื่อมโยงกับฐานความผิดฐานยกยอกทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 สำหรับเจ้าอาวาสในฐานะเจ้าพนักงาน จะช่วยลดความขัดแย้งเชิงสถานะและสร้างระบบตรวจสอบที่เป็นสากลได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหน้าที่สาธารณะ ที่เน้นความรับผิดชอบขององค์กรต่อทรัพย์สินสาธารณะภายใต้การกำกับของรัฐ (OECD, 2024)

4.3 บทบาทใหม่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในระบบนิเวศความโปร่งใสยุคดิจิทัล

ปัญหาความไม่แน่นอนแห่งกฎหมาย (Legal Uncertainty) จากการไม่มีบทบัญญัติระบุพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสไว้ในกฎหมายแม่บทอย่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 102 และมาตรา 103 ประกอบกับข้อจำกัดด้าน Financial Literacy ของบุคลากรวัด อภิปรายได้ว่า การที่ไม่มีกฎหมายบังคับใช้ในปัจจุบันถือเป็นการสร้าง "โอกาส" (Opportunity) ตามทฤษฎีการทุจริตคอร์รัปชัน (ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์, 2567) ซึ่งเสี่ยงต่อการกระทำผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และความผิดฐานยกยอกทรัพย์สินในฐานะเจ้าพนักงานตามมาตรา 147 หากมีการจัดการทรัพย์สินวัดโดยมิชอบ ช่องโหว่นี้ทำให้เจตนาธรรมของทฤษฎีสัญญาประชาคม (Cudd & Eftekhari, 2025) ในการแลกเปลี่ยนงบประมาณแผ่นดินกับความโปร่งใสไม่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จึงควรเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้ควบคุม" (Regulator) มาเป็น "ผู้ส่งเสริมความถูกต้อง" (Compliance Facilitator) ผ่านการบูรณาการระบบ บัญชีวัดอิเล็กทรอนิกส์ (Digital Accounting Ecosystem) เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกป้องกันความรับผิดทางอาญาจากการรายงานข้อมูลเท็จตามมาตรา 167 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 เพื่ออุดช่องว่างทางนิติบัญญัติและลดโอกาสในการกระทำผิดอย่างเป็นระบบ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย

5.1.1 การปฏิรูปเกณฑ์การคัดกรอง (Strategic Screening) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ควรปรับปรุงประกาศโดยกำหนด เกณฑ์มูลค่าทรัพย์สินหรือรายได้หมุนเวียน (Financial Threshold) เพื่อระบุกลุ่มเป้าหมายเฉพาะวัดที่มีความเสี่ยงสูง (High-risk temples) แทนการบังคับใช้แบบครอบคลุมทุกวัดทั่วประเทศ เพื่อลดภาระทางธุรการที่ไม่จำเป็นและเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบเชิงรุก

5.1.2 การปรับเปลี่ยนรูปแบบการรายงาน (Structural Shift) จากการยื่นบัญชีรายบุคคล (Individual Reporting) มาเป็นการรายงานในรูปแบบ "งบการเงินนิติบุคคลศาสนา" โดยให้เจ้าอาวาสลงนามในฐานะผู้แทนวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 วิธีนี้จะช่วยแยก "ลาภสักการะส่วนตัว" ออกจาก "ศาสนสมบัติ" ได้ตามหลักบัญชีสากลและลดความขัดแย้งเชิงจริยธรรม

5.1.3 การบูรณาการระบบดิจิทัล (Digital Integration) โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ควรพัฒนาระบบ "บัญชีวัดอิเล็กทรอนิกส์" (e-Accounting for Temples) ร่วมกัน เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงกัน ช่วยลดความผิดพลาดทางเทคนิค (Technical Error) และสร้างระบบนิเวศแห่งความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.2.1 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Study) ควรมีการวิจัยสำรวจความพร้อมและทัศนคติของเจ้าอาวาสวัดและไวยาวัจกร ทั่วประเทศต่อการนำระบบบัญชีอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติและออกแบบระบบนิเทศที่เหมาะสม

5.2.2 การศึกษาเปรียบเทียบในนิติกฎหมายภาษี (Comparative Tax Law) ควรศึกษาแนวทางการนำมาตรการทางภาษี (เช่น การยกเว้นภาษีแลกกับการเปิดเผยบัญชี) ขององค์กรศาสนาในต่างประเทศมาปรับใช้ในบริบทของไทย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการรายงานข้อมูลทางการเงินอย่างสมัครใจ

5.2.3 การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับสถานะ "เจ้าพนักงาน" ตามกฎหมายอาญา: ควรมีการวิจัยเพื่อทบทวนขอบเขตอำนาจหน้าที่ของพระสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาสในนิติกฎหมายมหาชนที่ชัดเจนขึ้น รวมถึงการวิจัยสถานะทางกฎหมายและความรับผิดชอบของบุคลากรสนับสนุนวัด เช่น กรรมกรวัด ไวยาวัจกร และมัคนายก ในฐานะผู้ได้รับมอบหมายให้จัดการทรัพย์สินสาธารณะหรือผู้สนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อลดความลักลั่นระหว่างสถานะบรรพชิตและพนักงานเจ้าหน้าที่และปิดช่องว่างการยกยอกทรัพย์สินผ่านบัญชีบุคคลที่สามในระยะยาว

5.2.4 การวิจัยเชิงนิติพุทธศาสตร์ เพื่อจำแนกสถานะทรัพย์สิน ควรมีการศึกษาวิจัยกำหนดนิยามและขอบเขตทางกฎหมายที่ชัดเจนระหว่าง "ศาสนสมบัติ" และ "ลาภสักการะส่วนบุคคล" โดยยึดหลักพระธรรมวินัยประกอบหลักกฎหมายมหาชน เพื่อแก้ไขปัญหาความคลุมเครือในการถือครองทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างดำรงสมณเพศ ตลอดจนพฤติการณ์การถือครองทรัพย์สินของวัดในข้อบัญญัติบุคคลอื่นที่เป็นเครือข่ายผู้ใช้อำนาจจัดการร่วม รวมถึงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ทรัพย์สินที่พระสงฆ์ได้มาในขณะบวชตกเป็นของวัดโดยหลักการพื้นฐาน เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นมรดกโดยธรรมจากครอบครัว เพื่อป้องกันการแปรสภาพทรัพย์สินส่วนรวมเป็นทรัพย์สินส่วนตัวและสร้างความโปร่งใสในระบบเศรษฐกิจสงฆ์อย่างยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3583/2565.

คำพิพากษาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางคดีหมายเลขคำที่ อท 138/2566.

ณดา จันทรสม. (2555). รายงานวิจัยการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดิศธรณ์ ลิขิตวิยาวุฒิ. (2567). แก่โจทย์ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ผ่านสมการ $C = M + D - A$. ดิ วันโอวัน เปอร์เซนต์.

<https://www.the101.world/corruption-equation>

ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าพนักงานของรัฐต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พ.ศ. 2561. (2561, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 135(81ก), 42-49.

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2558). ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 13(3), 5-29.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ) (พิมพ์ครั้งที่ 31). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. (2505, 5 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา, 79(2), 1-17.

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. (2561, 21 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา, 135(52ก), 1-80.

มานิตย์ กลางขนอก, และสมหวัง แก้วสุฟอง. (2564). แนวคิดประโยชน์อย่างแท้จริงในทฤษฎีวิศวกรรมสังคมของ รอสโด พาวนด์. วารสารปณิธาน, 17(2), 73-98.

สำนักข่าวอิสรา. (2567). CIB ลุยจับทุจริต! รวบอดีตเจ้าอาวาสวัดดังยกยอกเงิน 300 ล้าน พบเส้นทางโยง เว็บพนัน. <https://isranews.org/article/isranews-short-news/140562-cib-news.html>

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). ศาลอาญาคดีทุจริตฯ ภาค 1 พิพากษาลงโทษอดีตเจ้าอาวาสวัดนครสวรรค์ ยกยอกเงินบูรณะวัด. <https://www.nacc.go.th/biso/categorydetail/2023040418261910/20240617094555?>

- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568). *ป.ป.ช. สนธิกำลัง บก.ปปป. และ ป.ป.ท. ค้นวัดไร่ขิง พบหลักฐานโยงคดียักยอกเงินอื่น*. <https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20250516141830?>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2569). *ตำแหน่งที่มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน*. <https://www.nacc.go.th/files/article/attachments/27665799fd5efc324fc7144d4bb43a3d002bfe5.pdf>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *จำนวนวัดในประเทศไทย*. <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/805/iid/9905>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กองสถิติสังคม. (2563). *การสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ. 2561*. อาทิตย์ แสงเนวก, ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ, และวินัย ผลเจริญ. (2562). กระบวนการทุจริตในวงการพระพุทธศาสนา. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(10), 5989-6000.
- Act on the Prevention of Corruption and the Establishment and Management of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission*. (2020). Korea Legislation Research Institute. https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=66982&type=part&key=19
- Buddhist Temporalities Ordinance. (2004). *Lanka law*. <https://lankalaw.net/wp-content/uploads/2025/03/Buddhist-Temporalities-Consolidated-2024.pdf>
- Cudd, A., & Eftekhari, S. (2025). *Contractarianism*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/contractarianism/>
- LSD.Law. (2025). *Public function*. <https://lsd.law/define/public-function-doctrine>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Mapping and gap analysis of the conflict of interest system in Greece*. GSDRC Document Library. https://gsdrc.org/document-library/managing-conflict-of-interest-in-the-public-service-oecd-guidelines-and-country-experiences/?utm_source=chatgpt.com
- Religious Corporations Act*. (1951). Japanese Law Translation, Ministry of Justice, Japan. <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3898/en>
- Religious Organizations Act of Bhutan*. (2007). Supreme Court of Bhutan. https://www.judiciary.gov.bt/storage/files/1/Religious_organization_act_of_BhutanEng2007.pdf
- Supervision Law of the People's Republic of China*. (2018). Legal tools database (National People's Congress of the PRC). <https://www.legal-tools.org/doc/ef4c4d/pdf/>